

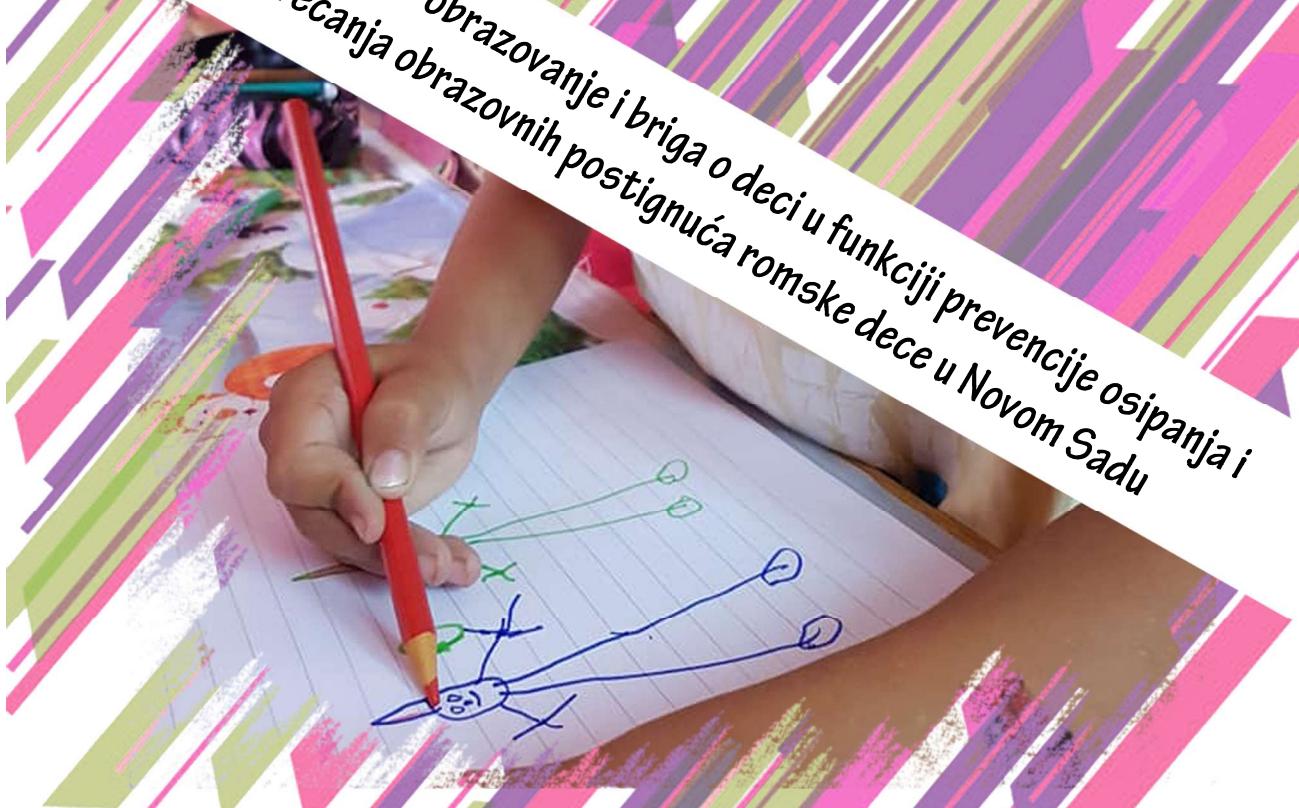

Republika Srbija
MINISTARSTVO
ZA RAD, ZAPOŠLJAVANJE, BORAČKA
I SOCIJALNA PITANJA

Projekat finansira
Evropska unija

Projekat: Rano obrazovanje i briga o deci u funkciji prevencije osipanja i
povećanja obrazovnih postignuća romske dece u Novom Sadu

PODRŠKA RANOM RAZVOJU U FUNKCIJI SPREČAVANJA
OSIPANJA IZ SISTEMA OBRAZOVANJA

Projekat finansira
Evropska unija

PROJEKAT

RANO OBRAZOVANje I BRIGA O DECI U FUNKCIJI PREVENCIJE OSIPANJA I POVEĆANJA OBRAZOVNIH POSTIGNUĆA DECE ROMSKE NACIONALNOSTI U NOVOM SADU

**Early Childhood Education and Care (ECEC) in Function of
Preventing Dropout and Increase Of Education Attainment of Roma
Children in Novi Sad**

Nosilac projekta:

Centar za proizvodnju znanja i veština

Partneri na projektu:

Centar za socijalni rad i Grad Novi Sad,

Gradska uprava za obrazovanje

Mesto odvijanja projekta:

Grad Novi Sad

Trajanje projekta:

06. 06. 2017 – 05. 12. 2018. godine (18 meseci)

Projekat finansira
Evropska unija

O CENTRU ZA PROIZVODNJU ZNANJA I VEŠTINA

Centar za proizvodnju znanja i veština (CPZV) zvanično je nastao 14. februara 2012. godine kao organizacija koju su osnovale ekspertkinje i praktičarke iz oblasti upravljanja u neprofitnom sektoru, kao i oblasti socijalne politike i socijalne inkluzije.

Tokom sedam godina postojanja i rada, CPZV je uspeo da pokrene značajne inicijative, kao i da dopre do populacije koja se nalazi na krajnjoj margini društva. CPZV je veoma otvoren za saradnju i to je jedan od organizacijskih principa.

Centar za proizvodnju znanja i veština ("KNOW HOW Center") je dobrovoljno, nevladino i neprofitno udruženje, osnovano radi ostvarivanja ciljeva u oblasti ličnog, organizacijskog i društvenog razvoja. Osnovni statutarni cilj CPZV je doprinos razvoju inkluzivnog društva, kroz unapređenje ličnih i profesionalnih potencijala i kapaciteta dece, mlađih i odraslih, unapređenje kapaciteta nevladinih organizacija i drugih organizacija i institucija u okruženju, kao i kroz osnaživanje lokalne zajednice i promociju partnerstva i umrežavanja na svim nivoima.

Dosadašnji rad organizacije se realizovao kroz tri strateška programa:

- PROGRAM PODRŠKE INKLUIZIJI ROMA
- PROGRAM ZA DECU I PORODICU
- PROGRAM ZA MLADE

Pored toga, razvijamo programske aktivnosti u oblasti podrške ženama i devojčicama.

PODRŠKA RANOM RAZVOJU U FUNKCIJI SPREČAVANJA
OSIPANJA IZ SISTEMA OBRAZOVANJA

Projekat finansira
Evropska unija

VIZIJA CPZV

**Razvijeno inkluzivno društvo u kojem je Centar za proizvodnju
znanja i veština prepoznat kao inovativna organizacija otvorena za
izazove, učenje i saradnju.**

MISIJA CPZV

**Mi razvijamo zajednice uključivanjem i zastupanjem ranjivih
grupa, pokretanjem i pružanjem održivih i inovativnih usluga.**

Град Нови Сад
City of Novi Sad

THE GLOBAL FUND FOR
Children

Projekat finansira
Evropska unija

CILJEVI PROJEKTA

Opšti cilj:

Doprineti smanjenju nejednakosti i unapređenju obrazovne i socijalne inkluzije najranjivijih grupa, pre svega Roma, u Srbiji.

Specifični ciljevi:

- 1) Povećan broj devojčica i dečaka romske nacionalnosti uzrasta 3,5-5 godina u predškolskoj ustanovi i povećane roditeljske kompetencije njihovih roditelja u Novom Sadu.
- 2) Mere podsticanja ranog razvoja, obrazovanja i vaspitanja kao i mere prevencije osipanja uključene u lokalne politike.
- 3) Povećan procenat uključenih devojčica i dečaka romske nacionalnosti u školama u Novom Sadu.

Ciljne grupe projekta:

- 1) Devojčice i dečaci romske nacijaonalnosti uzrasta od 3,5 do 5 godina i njihovi roditelji koji žive u substandardnim romskim naseljima u Novom Sadu (50 porodica sa najmanje 100 dece).
- 2) Devet osnovnih škola u Novom Sadu sa najvećim procentom romskih učenika.
- 3) Devojčice i dečaci Romske nacionalnosti osnovnoškolskog uzrasta u riziku od napuštanja školovanja kao i oni koji nisu uključeni u školovanje i njihove porodice u Novom Sadu (50 porodica, 50 dece).
- 4) Lokalne vlasti u Novom Sadu, kao i lokalni mobilni tim za inkluziju Roma.
- 5) Lokalne organizacije civilnog društva, obrazovne, zdravstvene i ustanove socijalne zaštite u Novom Sadu.

Projekat finansira
Evropska unija

O PROJEKTU

CPZV je započeo sa radom na podršci ranom razvoju dece, primenjujući metodologiju terenskog rada još 2014. godine, kada smo kroz istraživanje usluga namenjenih deci prepoznali da nedostaje program koji bi obezedio mogućnost najugroženijim grupama da ostvare jednaka prava na polju obrazovanja i samog uključivanja u obrazovni sistem.

Poznajući važnost podrške ranom razvoju dece, nismo mogli a da ne primetimo, da deca koja nisu uključena u rani obrazovni sistem, a žive u romskim naseljima, nemaju nikakvu podršku van one koju dobijaju u porodici, a koja je često, iz ranije opisanih razloga nedovoljna ili neadekvatna. Ideja je bila da se kroz metod terenskog rada približe usluge podrške ranom razvoju deci iz neformalnih romskih naselja sa teritorije Novog Sada. Sam program je pretrpeo izmene u cilju unapređenja na osnovu iskustva i novih naučnih saznanja, a u nastavku će biti prikazan onako kako se implementira danas.

Projekat finansira Evropska unija kroz program *IPA 2013: Razvoj efektivnih usluga u zajednici u oblasti obrazovanja i socijalne zaštite na lokalnom nivou* a nastao je na osnovu **ideje o sveobuhvatnoj podršci sprečavanju osipanja iz sistema obrazovanja, koja u obzir uzima kako značaj podrške ranom razvoju u svrhe prevencije osipanja, tako i podršku u toku pohađanja školovanja, a uz to i mobilisanje kapaciteta zainteresovanih strana, koje se bave dečijim pitanjima, kroz širu, intersektorsku saradnju.**

Činjenica da se u okviru projekta bavimo i podrškom ranom razvoju i podrškom ostanku u sistemu obrazovanja, sa ciljem sprečavanja osipanja, čini ovaj projekat jedinstvenim na ovim prostorima.

REZULTATI PROJEKTA

- ✓ U periodu od juna, 2017. do novembra 2018 godine, sproveli smo 988 poseta romskim porodicama, u okviru kojih je održano 269 razvojno stimulativnih radionica na 49 različitih tema, u neformalnim romskim naseljima Veliki Rit i Adice.
- ✓ Pripremili smo i pomogli podnošenje zahteva za upis u predškolsku ustanovu za 27 dece iz 18 porodica, uzrasta od 3 do 5,5 godina (14 devojčica i 13 dečaka). U predškolsku ustanovu upisano je 15 dece, a ostali nisu primljeni zbog nedostatka slobodnih kapaciteta u predškolskoj ustanovi. Takođe, 36 roditelja iz istih 18 porodica je detaljno pripremano za uključivanje dece u sistem ranog obrazovanja, kroz podizanje svesti o važnosti ranog obrazovanja i pružanje podrške u administrativnim procedurama, kao što su priprema i provera dokumentacije za upis, praćenje do vrtićke ustanove u kojoj se podnosi zahtev itd.
- ✓ Pružili smo psihosocijalnu i socijalno edukativnu podršku za 59 porodica i 67 predškolske dece u neformalnim romskim naseljima, kao i za 51 porodicu odnosno decu školskog uzrasta u riziku od osipanja iz školskog sistema i od tog broja, njih 49 se vratilo u škole i pohađaju nastavu.
- ✓ Materijalnu podršku u vidu odeće i obuće za školarce, dobilo je 65 dece obuhvaćeno programom, 50 školaraca i 15 dece koja su upisana u vrtić.
- ✓ Materijalnu podršku u vidu higijenskih paketa koja obuhvata sredstva za ličnu i higijenu prostora dobilo je 50 porodica sa decom uzrasta do 5,5 godina i to u dva ciklusa.

- ✓ U 9 osnovnih škola u Novom Sadu, inicirali smo formiranje školskih timova za prevenciju osipanja, izradu i implementaciju akcionalih planova za prevenciju osipanja.

PRVA ključna komponenta projekta bila je direktni terenski rad sa decom ranog uzrasta i inkluzivne radionice sa decom i porodicama. Podrškom na terenu tokom projekta obuhvaćeno je 50 porodica romske nacionalnosti, odnosno korisnika koji su uključeni u program na osnovu glavnog kriterijuma, a to je postojanje dece u porodici uzrasta od 3 do 5,5 godina starosti. Program se sastoji iz tri komponente:

- 1) **Savetodavnog rada u cilju podrške roditeljstvu**, koji je usmeren na savetovanje, informisanje i osnaživanje roditelja dece iz neformalnih romskih naselja: podrazumeva informisanje roditelja o važnosti adekvatne brige i nege na ranom uzrastu deteta, kao i benefite od uključivanja u obrazovni sistem i važnosti obrazovanja, generalno. Zatim, edukaciju o pravilnim obrascima brige, štetnosti negativnih vaspitnih stilova, fizičkog kažnjavanja deteta i nasilja u porodici. Uz to, podrazumeva i uključivanje roditelja u aktivnosti koje se sprovode sa decom, kako bi bili osnaženi da iste aktivnosti repliciraju nakon osnaživanja 9.
- 2) **Motivisanje roditelja da uključe decu u sistem ranog obrazovanja:** upoznavanje sa lokacijom lokalnih vrtičkih ustanova, podrška u procesu prikupljanja dokumentacije i apliciranja za mesto u vrtiću, podrška pri

samom upisu i praćenje nakon upisa (podrška u sprečavanju osipanja iz sistema ranog obrazovanja).

- 3) **Razvojno stimulativne aktivnosti za decu** uzrasta od 0 do 6 godina starosti: kreiranje i implementacija edukativno – kreativnih radionica za decu, koje stimulišu različite domene razvoja od kognitivnog, preko emocionalnog, do ponašajnog. Sve radionice koje implementiramo se odvijaju na terenu, u domaćinstvima porodica sa kojima sarađujemo.

Pored opisane tri komponente, u okviru ovog projekta obezbeđena je i materijalna podrška za 50 korisničkih porodica iz neformalnih romskih naselja Adice i Veliki Rit i to u vidu:

1. Higijenskih paketa.
2. Garderobe za decu koja su u okviru programa uključena u rani obrazovni sistem.

Program na terenu implementira tim sačinjen od:

1. Projektnog koordinatora,
2. Koordinatora terenskog rada i
3. Do 20 volontera/ki tj. terenskih radnika/ca.

U rad tima se, prema potrebama uključuju i zainteresovane strane i službe nadležne za pitanja socijalne zaštite: Centar za socijalni rad (kao partner na projektu), Predškolska ustanova "Radosno detinjstvo", kao i druge organizacije civilnog društva, koje pružaju druge vidove podrške korisnicima, koje mi ne pružamo.

DRUGA ključna komponenta se odnosi na implementaciju mera sprečavanja osipanja dece iz školskog sistema i direktan rad sa školskom decom i njihovim porodicama. Metodologija koju je Centar za proizvodnju znanja i veština (CPZV) sprovedio, predstavlja niz koraka koji su pažljivo osmišljeni, pre svega prateći potrebe koje dolaze iz same zajednice, ali i sistema. Ova mogućnost nam je dostupna pre svega zbog direktnog terenskog rada sa decom u najranijem uzrastu i kroz procene potreba svake pojedinačne porodice koja je uključena u naš program. Svaka porodičica koja je uključena u naše program, ima mogućnost individualnog i/ili grupnog/porodičnog savetovanja i intervencije, namenjene pre svega deci, a zatim i roditeljima. Taj savetodavni rad se sprovodi kroz informisanje, suportativne aktivnosti, edukativne aktivnosti, kao i aktivnosti koje se tiču osnaživanja same korisničke grupe. To su uglavnom porodice, koje se susreću sa višestrukim izazovima i kojima je potreban holistički pristup.

Metodologija koju smo koristili je participativna i učešće u njenoj realizaciji je obuhvatilo širok krug aktera koji su relevantni za ovu oblast: Centar za socijalni rad, predstavnike/ce romske zajednice, Gradsku upravu za obrazovanje, Gradsku upravu za dečiju i socijalnu zaštitu, škole. U početnoj fazi implementacije projekta, Centar za socijalni rad i Gradska uprava za obrazovanje grada Novog Sada, zajednički su stupili u kontakt sa školama u Novom Sadu. Školama je predstavljena ideja o osnivanju školskih timova za prevenciju napuštanja školovanja, projektni tim je unapred mapirao određene škole zbog većeg broja dece romske nacionalnosti koja su pohađala te škole, ali neke druge škole koje nisu bili u našem fokusu su se same prijavile za učešće u projektu. Do kraja avgusta

2017. godine uspostavljena je komunikacija i saradnja sa devet škola koje se nalaze na teritoriji grada Novog Sada i to osam u samom gradu i jedna u prigradskom naselju Begeč. Na samom početku svaka škola delegirala je po tri predstavnika/ce, u tri škole su angažovani pedagoški asistenti/kinje te su oni/e činili/e okosnicu timova pošto dobro poznaju stanje u naseljima. Dinamika rada sa školskim timovima predviđala je intenzivne sastanke na samom početku projektnih aktivnosti u cilju stvaranja mreže koja bi sistematski radila na prevenciji osipanja romskih učenika iz sistema. Sve škole su izradile akcione planove, sa ciljevima koji obuhvataju različite aspekte delovanja – prevencije i intervencije:

- Uvođenje i sprovođenje sistema za ranu identifikaciju i reagovanje na nivou škole u cilju sprečavanja osipanja.
- Uvođenje i sprovođenje mera u sprečavanju osipanja na nivou škole-uključivanje roditelja učenika/ca pod rizikom od osipanja.
- Uvođenje i sprovođenje mera u prevenciji osipanja na nivou škole- uključivanje vršnjaka/kinja.
- Stvaranje dobrog odnosa učitelj/ica (nastavnik/ica)-učenik/ica (dete).
- Uvođenje i pravovremeno sprovođenje konkretnih mera koje bi predupredile/preventivno delovale osipanje učenika/ca iz marginalizovanih grupa.
- Podsticanje motivacije za učenje.
- Intelektualno aktiviranje učenika/ca iz marginalizovanih grupa.
- Stvaranje “klime” stvarnog prihvatanja u odeljenju.
- Jačanje kulturnog identiteta.
- Podizanje socijalnog statusa učenika/ca u odeljenju.

- Uvođenje funkcionalnog sistema rane identifikacije učenika/ca pod rizikom od napuštanja škole i implementacija individualizovanih mera prevencije i intervencije u saradnji sa lokalnom zajednicom.
- Podizanje kapaciteta zaposlenih u školi za pravovremeno prepoznavanje i adekvatno reagovanje u situacijama rizika od napuštanja školovanja.
- Uspostavljanje dodatnih mera i aktivnosti na nivou škole za prevenciju ranog napuštanja obrazovanja kroz uključivanje roditelja u prevenciju osipanja.
- Uvođenje i sprovođenje dodatnih mera i aktivnosti na nivou škole koju deluju preventivno protiv osipanja učenika/ca, usmerenih na primenu novog koncepta dopunske nastave.
- Uspostavljanje dodatnih mera i aktivnosti na nivou škole kroz uključivanje roditelja u proces prevencije osipanja; obezbeđivanje vršnjačke podrške.
- Uspostaviti mehanizam efikasne komunikacije između škole i srednjih škola koje naši učenici/ce upisuju, mesne zajednice, Centra za socijalni rad, nevladinih organizacija u prevenciji osipanja učenika/ca romske nacionalnosti iz školskog sistema.

Prema podacima za 51 dete (uključujući učenike/ce iz škole "Ivo Lole Ribar"), najčešći razlog napuštanja su siromaštvo i nedostatak znanja i veština kod roditelja o tome kako da podrže dete, kao i barijere na koje nailaze roditelji pri pristupu različitim institucijama i komunikaciji sa njima.

Posle intervencije Centra za socijalni rad, većina dece se vratila u školu, neki od njih redovno pohađaju školu, a neki od njih manje redovno. Naime, 29 dece redovno pohađa nastavu, 17 dece prisustvuje, ali su povremeno odsutna, dok su dvoje dece vrlo retko prisutni u školi. To znači da je kratkoročni efekat ovih mera uspešan u 91,9% slučajeva. Zaključak projektnog tima i škola je da podrška porodicama treba da bude konzistentna, kontinuirana i multisektorska, ako stvarno želimo da postignemo uspeh i treba podržati ovu decu da završe svoje obrazovanje. Nedostatak lokalnih socijalnih i generalno, usluga za porodicu (sa naglaskom na biološku porodicu) doprinosi zaključku da je ovaj ishod sa korisnicima/cama samo kratkoročni rezultat. Potrebno je obezbediti kontinuirano praćenje kako bi se nastavilo pružanje podrške ovim porodicama, kao i novim koji će stupati u obrazovni sistem.

Pretpostavka je da bi neke od sledećih mera podrške mogле stimulisati roditelje da svoje decu redovno šalju u školu:

- Savetovanje (najmanje dva puta mesečno) u prostorijama škole- kao oblik kontinuirane podrške roditeljima, deci i školskim radnicima/cama.
- Vannastavne aktivnosti u izvan školskog konteksta koje nisu direktno vezane za nastavu i koja će omogućiti deci da izraze svoje interes.
- Dodatna podrška porodici za osnaživanje porodica za podršku svom školskom detetu. Primera radu usluga koja se zove porodični saradnik koja je jedno vreme projektno funkcionalisala je odličan način za kontinuirano praćenje porodice.

Škole učesnice su u toku trajanja projekta imale mogućnost da pohađaju akreditovane obuke kod Zavoda za unapređenje obrazovanja i vaspitanja.

Škole su bile anketirane i urađena je procena potreba za obukama i spram toga realizovane su:

- Socijalno neprihvaćeno dete 1 – načini identifikacije, uzroci, posledice.
- Socijalno neprihvaćeno dete 2– podrška i integracija u vršnjačku grupu.
- Izazovi interkulturnog učenja i nastave.

TREĆE, projekat je usmeren na razvijanje intersektorskog umrežavanja i zagovaračkih aktivnosti. U okviru ovog radnog paketa pokrenuta je zagovaračka aktivnost za usvajanje Lokalnog akcionog plana za inkluziju Roma. U septembru 2018. godine gradsko veće Grada Novog Sada donelo je Rešenje o obrazovanju i imenovanju **Tim za unapređenje položaja Roma i Romkinja u Novom Sadu**¹ kao stalnog radnog tela Gradskog veća.

Zadatak tima je da:

- sagledava i prati stanje, probleme i potrebe romske populacije na teritoriji grada Novog Sada i predlaže prioritete za njihovo rešavanje na onovu realnih mogućnosti;
- predlaže akcioni plan unapređenja položaja Roma i Romkinja na teritoriji Novog Sada i programe, mere i planove aktivnosti u cilju njihove realizacije;
- sarađuje sa gradskim upravama i službama, javnim i javno komunalnim preduzećima, ustanovama i institucijama, strukovnim organizacijama, organizacijama civilnog društva i

¹ "Službeni list Grada Novog Sada" br 41/2018

Projekat finansira
Evropska unija

inicira aktivnosti u cilju razvoja međunarodne saradnje, i saradnje sa drugim JLS;

- sarađuje sa Mobilnim timom za inkluziju Roma Grada Novog Sada, prati realizaciju utvrđenih programa i informiše javnost i Gradsko veće o aktivnostima Tima, i
- obavlja i druge poslove u skladu sa osnovnim ciljevima i zadacima radi kojih je Tim obrazovan.

U rad tima uključene su Gradska uprava za socijalnu i dečiju zaštitu grada Novog Sada uključujući i koordinatorku za romska pitanja, Centar za socijalni rad grada Novog Sada, Nacionalna služba za zapošljavanje - filijala Novi Sad, kao i predstavnici/ce romskih nevladinih organizacija ili nevladinih organizacija koje se bave romskim pitanjima (Udruženje romskih studenata, Ekumenska humanitarna organizacija).

Tim je u oktobru 2018. započeo izradu lokalnog akcionog plana za unapređenje položaja Roma i Romkinja.

Tokom projekta realizovan je niz obuka i drugih događaja čija je svrha prenos znanja i iskustava i promocija projektnih aktivnosti.

Pored obuka za škole, realizovan je niz međusektorskih sastanaka u okviru intersektorske Novosadske mreže za decu NSMEDE i realizovana je tromodularna obuka o javnom zagovaranju za članice mreže. Tokom ove obuke NSMEDE je definisala ideje o temama javnog zagovaranja, među kojima je i ideja o izradi lokalnog akcionog plana za decu odnosno uticanja na lokalne politike za decu.

PODRŠKA RANOM RAZVOJU U FUNKCIJI SPREČAVANJA
OSIPANJA IZ SISTEMA OBRAZOVANJA

Projekat finansira
Evropska unija

Izjava o ograničenju odgovornosti:

Informacije i stavovi navedeni u ovoj Brošuri su stajališta autora i ne odražavaju nužno zvanično mišljenje Evropske unije. Ni Evropska unija, ni njene institucije i tela niti bilo koje lice koje deluje u njihovo ime ne mogu biti odgovorni za korišćenje informacija sadržanih u njemu.

Centar za proizvodnju znanja i veština

Bulevar Jovana Dučića 25

21000 Novi Sad

021/300-666-4, 060-565-0-111

<http://cpzv.org/>

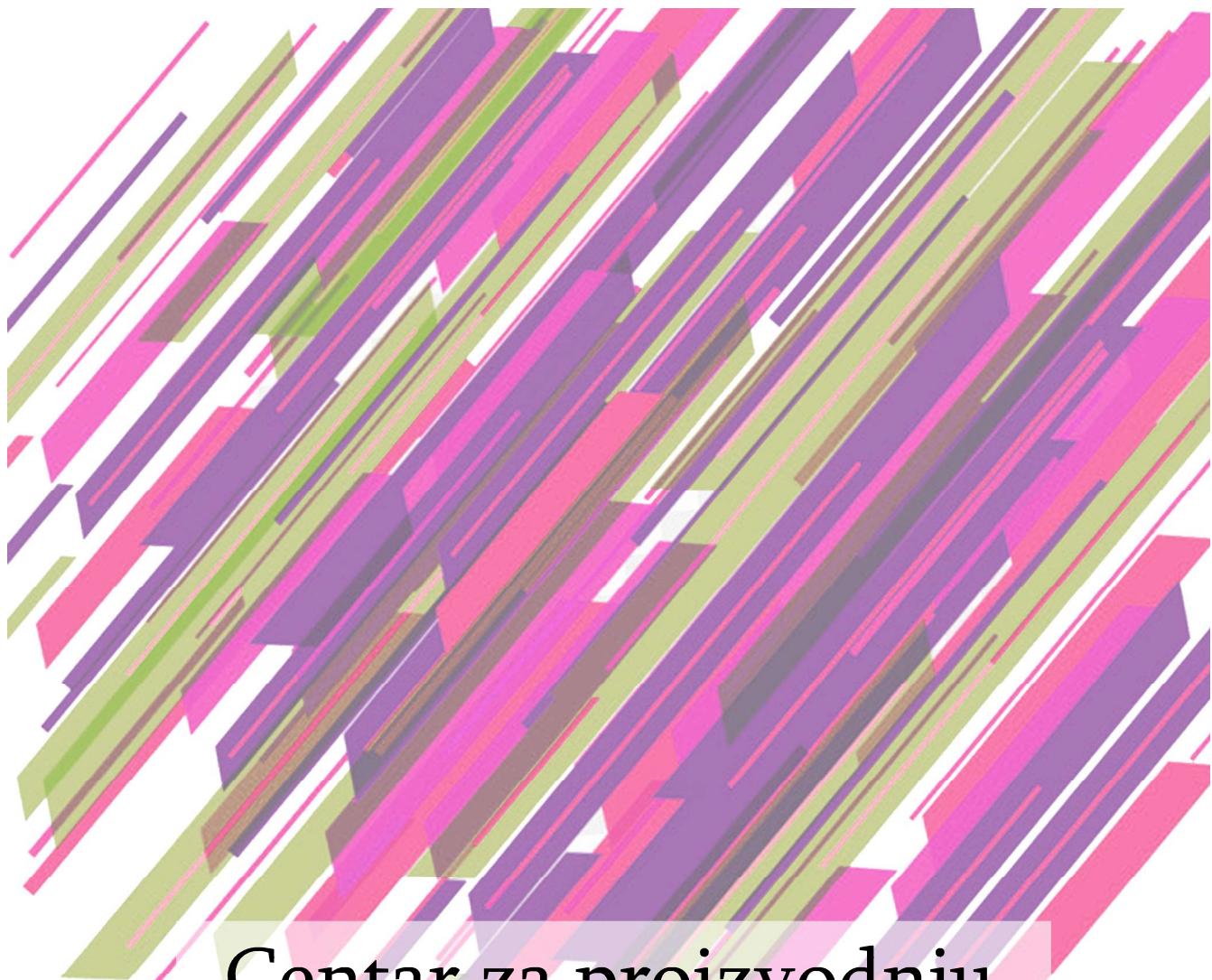
<https://www.facebook.com/CPZVNS/>

Град Нови Сад
City of Novi Sad

THE GLOBAL FUND FOR
Children

Centar za proizvodnju znanja i veština

Bulevar Jovana Dučića 25, 21000 Novi Sad
021 300 666 4; 060 565 0 111
office@cpzv.org; cpzvns@gmail.com

